
Miljana Kravić

Nominacija u odbojkaškoj leksici i terminologiji

U radu se proučavaju načini i karakteristike imenovanja u okviru odbojkaške leksike. Na osnovu prikupljenog korpusa napravljen je rečnik koji sadrži opisne definicije u govoru najčešće upotrebljivanih leksema.

O nominaciji

O problemu nominacije, vezi između imena i pojma, imena i imenovanja polemicalo se još u antičkoj filozofiji jezika. Kompleksnost ove pojave i danas dozvoljava mnoga zanimljiva jezička proučavanja. Sa lingvističkog aspekta-*leksički sistem se definiše kao sistem nominacionih vrednosti, tj. kao leksemama označeni skup pojmova koji pored nominacione imaju i svoju semantičku funkciju* (Premk 1997: 117).

Kada se problematično i još uvek nedovoljno proučeno imenovanje posmatra, u ovom slučaju u omanjem sistemu odbojkaške leksike, dolazi se do zanimljivih rezultata o tipovima nominacije, o funkcionisanju naziva u gramatičkim kategorijama, što potvrđuje konstataciju da je normiranje ove vrste sportske leksike neophodno, kako zbog svojih semantičkih varijacija, tako i zbog svoje pragmatičke strane.

Specifičnosti odbojkaške leksike i terminologije u odnosu na apelativnu leksiku razgovornog stila i druge terminologije (naslov drugog reda)

Svaka terminologija odlikuje se zatvorenim sistematičnošću, jednoznačnim vrednovanjem i objektivnim definisanjem pojmova. Ipak, kao deo opšteg leksičkog fonda termini odstupaju od svojih osnovnih obeležja težeći polisemičnosti i ekonomičnoj, asocijativno-figurativnoj konotaciji u izražavanju, čime povećavaju preuzimanje već postojećih leksema i doprinose stvaranju novih leksema i sinonimskih odnosa. Odbojkaška terminologija još uvek nije oformljen sistem, pa je stoga relativna granica između preuzetih, stranih termina, pozajmljenica sa nekom funkcijom žargonizama i metaforičnih, domaćih reči koje doprinose opisnom definisanju

*Miljana Kravić
(1979), Smederevo,
Naselje Miloja Đaka
VII-5, učenica 3.
razreda Gimnazije u
Smederevu*

pojmovna. Ova činjenica ukazuje na višestruku nominaciju i specifičnost odbojkaške leksike u odnosu na apelativnu leksiku razgovornog stila i druge, standardizovane terminološke jedinice. S obzirom na to da se nominacija u ovom radu proučava u okviru otvorenog jezičkog sistema gde je terminologizacija u toku, semantička struktura, nominacioni proces i sami nazivi omogućavaju više slobode u rešavanju pojedinih dilema (npr. motivacija naziva, njihovo funkcionisanje u sistemu srpskog jezika, vanlingvistički uticaji u imenovanju). Komunikacija u sportu podrazumeva eliptični izraz uz mnoštvo nedorečenosti i subjektivnosti, a u skladu s tim i u ovom leksičkom sklopu mogu se naći zanimljiva imena i pratiti njihovo funkcionisanje na sintaksičkom, semantičkom i lingvističkom planu.

Tipovi nominacije u odbojkaškoj leksici i terminologiji i njihove osobenosti

Formiranje imena i njihovo uklapanje u standardizovani nivo jezika odvija se i pod uticajem nekih vanlingvističkih elemenata. Najvažniji od njih je situacija u kojoj pojmovi nastaju i subjektivno viđenje pojava u odbojci. Upravo zato u klasifikaciji nominacionih tipova postoji i grupa leksema nastala supstantivizacijom tj. poimeničavanjem prideva iz dvočlanih sintagmatskih naziva. Ovakav način imenovanja koristi se više u odbojkaškom žargonu, kada je u pitanju ekonomično i sažeto izražavanje (npr. *dvojni* umesto dvojni *blok*, *skraćena* umesto *skraćena dijagonala*, *nošena* umesto *nošena lopta* itd.). Ostale vrste imenovanja mogu se smatrati osnovnim, mada svaka od njih poseduje izvesne karakteristike po kojima se izdvaja iz leksičke skupine.

Lekseme preuzete iz drugih jezika

as (engl.)
aut (engl.)
blok/bloker/blokiranje/blokirati (engl.)
blok-aut (engl.)
kontra (lat.)
kouč (engl.)
libero (ital.)
lob/lobovanje/lobovati (engl.)
meč (engl.)
meč-lopta
nec (engl.)
penal (engl.)
poen / poenter / poentiranje / poentirati (engl.)
set (engl.)
servis (engl.)

smeč/smečer/smečovanje/smečovati (engl.); glagol *smečovati* se u Rečniku Matice srpske nalazi u obliku *smečirati*, ali se u svakodnevnoj upotrebi javlja u navedenom obliku
 smeč-servis (engl.)
 skor (engl.)
 šut (nem.)
 taj-brek (engl.)
 tarafleks (engl.)
 tajm-aut (engl.)
 volej (engl.)

Ova grupa leksema u srpskom jeziku funkcioniše u okviru različitih konstrukcija. To su predložko-padežne konstrukcije (*Stanković ide na servis; On skraćuje dijagonalu i ide na kontru; Lopta se odbija od bloka; Prvi servis od neca odlazi u aut*), konstrukcije glagola i direktnog objekta (*Španija poboljšava skor; Dobrom igrom Italijani produžavaju taj-brek; Grbić ima priliku da organizuje kontru* itd.), imeničke sintagme u čijem je sastavu reč domaćeg porekla u funkciji atributa (*strahovit smeč, lagani lob, ogromni aut, lovački blok, uspešna kontra, sjajni libero, nervozni kouč, klizavi tarafleks, neophodni tajm-aut, nestabilni skor*). Preuzete lekseme se upotrebljavaju često i u instrumentalu jednine označavajući na taj način sredstvo za vršenje neke radnje (*Batez lobom vara protivnika; Trener hoće tajm-autom da igračima vrati samopouzdanje; Gerić ovim poenom rešava set u korist Jugoslovena*). Može se takođe zapaziti da se lekseme ove grupe javljaju uglavnom u jednini, sem u naglašavanju određenih poteza u igri. (*Trener dobrim blokovima razara kontre protivnika; Kovačevi asevi i lobovi Bateza bili su ubojiti za igru Španaca; Smečevi Italijana ponovo su neuspešni* itd.).

Pojava dubleta je vezana za paralelnu upotrebu domaćih i stranih reči, pri čemu je jedna od njih u široj komunikaciji prihvaćena kao termin, a druga kao žargonizam. Tako su lekseme *trener, smeč, rezultat, napad, servis* poznatije kao zvanične, dok se njihovi dubleti *kouč, pucanje, skor, kontra, početni udarac* češće javljaju u ulozi žargonizama. Ako se usvoji činjenica da leksički fond u odbojci nije konačan, objašnjava se i prisustvo stranih leksema u njemu, a to ujedno i znači da broj dubleta nije konačan.

Lekseme nastale metaforizacijom

bugarin (bugarski napad)	plasirati
čekić	povajka
dijagonala	pokrivanje
ekran	pucati
katanačo	pecanje, upecati se
koreja (korejski napad)	pokrivanje

korektor	rus (ruski napad)
korigovati	suvi list (servis)
kuvanje	upijač
kuvati	zaklon
maska	zakuca(va)ti

Odlika svake od terminologija je jedva prisutna metaforizacija. Da je sistematičnost odbojkaške leksike slaba, pokazuje upravo postojanje novih, sekundarnih značenja, koja doprinose bogaćenju leksičkog fonda i naročito opisnom definisanju pojmova. Tako npr. leksema *bugarin* u odbojci je vrsta napada koju Bugari najviše koriste u igri, a ne pripadnik bugarske nacionalnosti. *Katanačo* je čvrsta, jaka odbrana, zatvorena (kao katancem). *Pucanje* je snažan, oštar napad na mreži pri kome lopta dostiže brzinu metka. *Kuvati* znači iznenadno, taktički prebaciti loptu preko mreže i tako zbuniti protivnika. *Upecati se* znači *biti prevaren na mreži*, tj. nedozvoljeno je dodirnuti. *Čekić* je udarac u odbrani kod koga su ruke spojene tako da podsećaju na čekić. *Zakucavanje* je najbrži i najsnažniji napad pri kome se lopta zabija, ukucava u protivničko polje. *Upijač* je u odbojci akrobatski pad koji služi za odigravanje daleke lopte, za *upijanje* lopte i drugo.

Logičkim povezivanjem primarnog značenja lekseme sa karakteristikama neke pojave odvija se proces metaforizacije. Pri tome se mogu izdvojiti sledeće podgrupe sekundarnih semantičkih realizacija:

1. Sekundarne semantičke realizacije nastale metaforičkim asocijacijama zasnovanim na obliku predmeta (*upijač, čekić*). Ove lekseme imaju izvorište u obličkoj semantičkoj komponenti osnovnog značenja.

2. Sekundarne semantičke realizacije nastale metaforičkim asocijacijama zasnovanim na nekim drugim vezama (*bugarin, dijagonala, ekran, zaklon, zakuca(va)ti, katanačo, koreja, korektor, kuvanje, maska, paralela, plasirati, povajka, pokrivanje, pucati, rus, suvi list servis*). Ovu podgrupu čine lekseme koje su svojom ekspresivnošću samo fokusi za stvaranje novih, polisemičkih kategorija.

Lekseme preuzete iz apelativne leksike

aklimatizacija	prijem
aklimatizovati se	primač
amortizacija	prostor
amortizovati se	rezultat
antena	sajla
barometar	sastav
finale	savez
isključenje	strana
kapiten	stub

karton	sudija
kazna	sun
kompozicija	sunuti
kombinacija	tabela
kontranapad	takmičenje
kvalifikacija	taktika
linija	tehničar
mreža	tehnika
napad	tempo
napadač	tim
odbrana	timizacija
odbraniti (se)	trener
odraz	štititi
opomena	štoperica
oprema	zagrevanje
pozicija	zamena
polje	zapisnik
postaviti se	zapisničar
postava	zastavica
predviđanje	zaštita
prelaz	zona
prestup	žreb

Grupa apelativa je u odbojkaškoj leksici najbrojnija i njen veći deo sadrži lekseme koje zadržavaju svoje osnovno značenje (*isključenje, oprema, stub, taktika, tempo, predviđanje, prostor, itd.*), a samo proširuju područje upotrebe. Ostale lekseme iz ove grupe se upotrebljavaju i u drugim sportskim leksičkim sistemima (*žreb, napad, odbrana, tim, finale, štoperica itd.*). Manji broj primera sadrže grupe nastale metaforizacijom, supstantivizacijom i preuzimanjem gotovih termina iz stranih jezika, ali se one po svojoj osobenosti izdvajaju kao interesantne iz leksičke celine. Diferenciranje između leksema iz ovih grupa i onih iz drugih, stručnih oblasti potvrđuje da su motivi imenovanja pojmova vrlo diskutabilni, kao i da kvantitet leksemskih grupa nije presudan za nivo nominacionih vrednosti.

Lekseme nastale supstantivizacijom

dvojni < dvojni blok
vučena < vučena lopta
dupla < dupla lopta
nošena < nošena lopta
taktički < taktički servis
skraćena < skraćena dijagonala
osnovna < osnovna linija

dobra < dobra lopta
mrtva < mrtva lopta

U ovom radu je naveden izvestan broj leksema nastalih procesom supstantivizacije, ali se može pretpostaviti da se sve imeničke sintagme koje funkcionišu kao višočlane lekseme u određenim situacijama (pri subjektivnom viđenju pojmova) redukuju do nivoa poimeničenog prideva (*aktivan* aktivan blok - *Koristio je aktivan*; *prva* prva postava - *Igra u prvoj*).

Sinonimija u odbojkaškoj leksici

Osnovna značenja leksema, po pravilu, ne stupaju u odnose apsolutne sinonimije. S druge strane, sekundarna značenja leksema karakterišu apsolutni, identični sinonimski odnosi. Ta postavka se realizuje i u sistemu odbojkaške leksike (*vučena lopta* je isto što i *nošena lopta*, *gurana lopta*; *ekran* je isto što i *zaklon*, *maska*; *kompozicija* je isto što i *sastav*; *lelujavi servis* je isto što i *suvi list servis*, *japanski servis* itd.). Apsolutnost sinonima nije samo u identičnosti semantičkih sadržaja, nego i u identičnosti domena upotrebe, ranga ovih leksema u leksičkom odbojkaškom sistemu (ravnopravno se upotrebljavaju svi sinonimi).

Tipovi derivacije u odbojkaškoj leksici

Derivaciona sposobnost leksema u ovom slučaju je ograničena. Derivacija se vrši po tipu tvorbeni osnov (korenska imenička morfema) + tvorbeni formant -ov, -ir (*smečovati*, *blokirati*, *bandažirati*, *poentirati* itd.) i po tipu tvorbeni osnov + tvorbeni formant -er, -ač (*smečer*, *pucač*, *bloker*, *primač* itd.). Brojne su i izvedene glagolske imenice (*smečovanje*, *pucanje*, *blokiranje*, *kuvanje*, *primanje* itd.). Navedeni oblici derivacije podjednako su zastupljeni u svim tipovima nominacije.

Polusloženice nastaju na dva načina:

- spajanjem dve lekseme iz stranog jezika (*taj-brek*, *tajm-aut*, *blok-aut*)
 - spajanjem preuzete lekseme i domaće reči (*meč-lopta*, *set-lopta*)
- Postoji i jedan primer regresivne derivacije (*sunuti* : *sun*).

Zaključak

Osnovni i mogući tipovi nominacije u ovoj leksici opravdavaju nestabilno svrstavanje većeg dela leksičkog korpusa u termine ili žargonizme. Može se reći da se samo grupa sa preuzetim terminima iz stranog jezika smatra zvaničnim delom leksike, dok lekseme nastale u procesu metafori-

zacije oživljavaju pomeranje semantičkog polja u leksemama i tako opisno definišu pojmove. Ovo doprinosi razumevanju segmentarnog značenja, a ne jasnom načinu imenovanja. Lekseme često zadržavaju svoju višočlanu formu (*prednja zona, donji prelaz, prostor za serviranje itd.*) zbog konkretizovanja u označavanju pojmova, a dobijanje sekundarnih semantičkih realizacija proširuje područje polisemičnosti i utiče na stvaranje novih leksema. U odbojkaškoj leksici javlja se težnja ka standardizaciji i upotrebi gotovih izražajnih konstrukcija.

Rečnik odbojkaških termina i žargonizama

Rečnik sadrži najveći i najvažniji deo leksičkog fonda koji se koristi u odbojci. Opisne definicije su date na osnovu praćenog komunikacijskog procesa na utakmicama, treninzima i razgovora sa trenerima, sudijama i igračima. Ovakav tip rečnika predstavlja pokušaj približavanja reči koje se koriste u odbojci širem krugu ljudi usled nepostajanja odgovarajućeg para u užoj stručnoj literaturi.

A

aklimatizacija, prilagođavanje igrača klimi u nekoj drugoj časovnoj zoni
aklimatizovati se, prilagoditi se klimi, adaptirati se, navići se na igru u nekoj drugoj časovnoj zoni

akcija, delovanje, radnja, organizovana, planska delatnost u igri

amortizacija, ublažavanje nekog od elemenata igre

amortizovati, ublažiti jaku, silovitu odbranu ili napad

alma, vrsta najbržeg napada na mreži, jedna od taktičkih kombinacija u napadu pri kojoj lopta snažno, silovito prodire u protivničko polje; vidi i *polupenal*

antena, savitljiva šipka od staklenog vlakna, obojena upadljivim bojama (crvenom i belom naizmenično) i postavljena sa spoljne strane bočne trake na mreži; dve antene su sastavni deo mreže, nalaze se na međusobnoj udaljenosti od 9 metara i ograničavaju prostor prelaska lopte

as, direktni poen iz servisa

aut, 1. prostor izvan obeleženih linija na terenu, 2. greška u igri koja nastaje kada lopta celim svojim obimom pređe jednu od obeleženih linija na terenu (*aut-lopta*)

aut-lopta, vidi *aut 2.*

B

bandažiranje, previjanje, stavljanje zavoja na prste, zglobove udova radi učvršćivanja

bandažirati, previ(ja)ti, staviti, stavljati zavoj, utegu

barometar, instrument za merenje vazdušnog pritiska u lopti

blok, živi zid igrača na mreži, element odbrane; vrste bloka prema broju igrača: *individualni (pojedinačni) blok, grupni (dvojni, trojni) blok*; vrste bloka prema kombinacijama u odbrani: *lovački blok*, unapred isplanirana odbrana na mreži pri kojoj svaki igrač blokira uvek istog, prethodno određenog igrača bez obzira na svoju ili njegovu poziciju na terenu, *blok jedan na jedan (blok čovek na čoveka)*, odbrana na mreži pri kojoj bloker blokira uvek u svojoj zoni, tj. nema određenog protivnika, nego blokira uvek sebi naspramnog napadača; vrste bloka prema taktici igre: *aktivan blok*, blok pri kome bloker savija prste preko mreže u protivničko polje, *pasivan blok*, blok u kome bloker postavlja šake iznad gornje sajle tako da su mu prsti savijeni unazad i ne povređuju prostor protivničkog polja; *sastaviti blok*, načiniti, napraviti živi zid igrača na mreži; *razbiti blok*, rastaviti živi zid igrača na mreži

blok-aut, pojava odlaska lopte u vanterenski prostor posle blokiranja, greška u blokiranju

bloker, igrač koji blokira, izvršava blokadu

blokiranje, akcija koja se izvodi samo u prednjoj zoni na mreži, radnja kojoj je cilj osujećivanje protivničkog napada na mreži

blokirati, (iz)vršiti blokadu, sprečiti, sprečavati prelazak lopte iz protivničkog napada na mreži u sopstveno polje(u žargonu i *postaviti rampu*)

bočna linija, granična linija duga 18 metara

bugarin, kombinacija drugog tempa, vrsta napada na mreži koju određuje raspored igrača prednje linije, tj. napadača i tehničara

Č

čekić, element odbrane, udarac dvema ili jednom rukom u prijemu lopte; *čekić*, vrsta oruđa od metala ili drveta, koje je nasađeno na držalje i služi za zakivanje eksera, klinova i uopšte za udarac po nečemu, *RMS*

čeonu linija, vidi *zadnja linija*

četvrta lopta, nedozvoljeni četvrti dodir lopte pri organizaciji neke akcije

čista lopta, lopta čija se putanja u određenoj akciji jasno uočava

D

dizač, žargon. za tehničar igrač čiji je prvenstveni zadatak da organizuje napad na mreži, tj. da odigravanjem druge lopte po prijemu realizuje jednu od kombinacija ili da tu loptu *kuvanjem* pošalje u protivničko polje

dijagonala, lopta poslata ukoso preko mreže u pravcu suprotnog ugla; vrste dijagonale: *duga (produžena) dijagonala*, lopta koja se šalje u deveti metar protivničkog polja, *srednja dijagonala*, lopta koja se šalje u sredinu protivničkog polja, *kratka (skraćena) dijagonala*,

lopta koja se šalje u prostor prednje zone protivničkog polja i to ka uglu suprotnom od napadača

dobra lopta, lopta koja je u terenu nakon svršetka neke akcije

dupla lopta, uzastopno dvostruko dodirivanje lopte od strane istog igrača, nedozvoljeni uzastopni, dvostruki kontakt s loptom

dupli penal, kombinacija drugog tempa, vrsta napada na mreži

E

ekran, prikrivanje saigrača koji servira ili putanje servis-lopte; vidi i *zaklon, maska*

F

finale, završni deo sportskog takmičenja, *RMS*

G

gornja sajla, gornja horizontalna bela traka koja ulazi u sastav mreže

gurana lopta, nedozvoljen dug kontakt s loptom; vidi i *vučena lopta, nošena lopta*

I

isključenje, kaznena mera, posledica dodeljenog crvenog kartona za neorektno ponašanje

J

japanski servis, servis kod koga lopta ne rotira nego brzo i precizno prodire u teren

K

kapiten, vođa, starešina tima, igrač koji predstavlja tim u igri (potpisuje zapisnik, komunicira sa sudijom itd.)

kazna, mera koja se primenjuje nakon učinjene greške u igri ili u ponašanju; vidi i *sankcija*

karton, sredstvo za kažnjavanje u toku igre (crveni i žuti karton)

katanačo (katanac), čvrsta, jaka odbrana, defanzivni način organizovanja igre pri kome igrači imaju zadatak da prvenstveno dobro obrate pažnju na odbranu u polju i na mreži

kvalifikacija, takmičenje kome je cilj odabiranje ekipa koje prelaze u viši stepen, rang

kvalifikovati se, postići u prethodnom takmičenju rezultat koji omogućava učestvovanje u višem stepenu

kompozicija, struktura tima; vidi i *sastav*

kombinacija, način izvođenja igre u napadu kojoj je cilj nadjačavanje protivničke odbrane

kontra, akcija u zoni napada sa ciljem da se protivnik nadigra; vidi i *napad*

kontranapad, napad koji se izvodi nakon neuspelog napada protivničke ekipe, a posle uspešne odbrane, tj. dobrog bloka (izvodi ga igrač koji nije učestvovao u blokiranju)

koreja (korejski napad), vrsta napada na mreži, kombinacija drugog tempa

korektor, igrač koji odigrava najteže lopte, glavni napadač

korigovati, ispraviti, ispravljati lošu odbranu u polju dobrim napadom na mreži

kouč, trener, pomoćnik trenera

kuvati, lobovati, lako i iznenadno ubaciti loptu u prazan prostor protivničkog polja (najčešće tehničar *kuva* drugu loptu po prijemu)

kuvanje, taktičko ubacivanje lopte u protivničko polje; *kuvati* fig. snovati, pripremati nešto; RMS

L

lelujavi servis, kvalitetan servis pri kome lopta ne rotira, nego se teško prima i brzo prodire u protivničko polje; vidi i *japanski servis*, *suvi list servis*

linija, crta kojom se obeležava terenski prostor, granica terena ili prostora za određenu akciju; vrste linija: *prednja linija (linija napada)*, *zadnja linija (linija odbrane, osnovna linija, čeona linija)*, *bočna linija, srednja linija*

linijski sudija, sudija koji dužnost obavlja pomoću zastavice i stoji u slobodnoj zoni u uglu terena

lob, vrsta udarca u napadu, lagani smeč, sporo prebacivanje lopte u protivničko polje u visokom luku; *lob*, lopta koja se prebacuje u visokom luku iznad protivnika, udarac kojim se upućuje takva lopta; RMS

lobovati, sporo i u visokom luku prebaciti loptu u protivničko polje tako da ona pada iza igrača u bloku

libero, igrač zadnje linije koji u igri može samo da prima loptu, a nikako da napada na mreži ili servisom ili da blokira; libero je ime za slobodnog igrača kome je dozvoljeno da neograničeni broj puta u toku svakog seta ulazi u igru zamenjujući bilo kog igrača i da isto tako slobodno izlazi iz igre (ovo pravilo i pojava u igri vezana je samo za viša, internacionalna takmičenja)

lopta, sportski predmet, rekvizit takvog oblika

M

maska, zaštita servisa; vidi i *ekran*, *zaklon*

mreža, pregrada postavljena iznad srednje linije i učvršćena pomoću stubova, ispletena u jednake kvadratiće i oivičena bočnim i horizontalnim trakama sa antenama koje je nadvisuju, pregrada koja deli prostor za igru na dva jednaka dela

mrtva lopta, obostrana greška dva protivničkih igrača, istovremeno zadržavanje lopte iznad mreže od strane protivničkih igrača ili dvos-truko odbijanje lopte u bloku od dva protivničkih igrača što za posledicu ima ponovan servis

meč-lopta, servis za pobeđu u igri

N

napad, akcija igrača u prednjoj zoni, čin kojim se protivnička odbrana osujećuje, protivnik ugrožava; vidi i *kontra*

napadač, igrač koji napada, vrši akciju u prednjoj zoni ili servira

nec, dodir gornje sajle na mreži od strane lopte nakon serviranja, greška u servisu

nošena lopta, nedozvoljen dug kontakt sa loptom; vidi i *vučena lopta*, *gurana lopta*

O

odbojka, kolektivna sportska igra čija je suština, osnovni element odbi-janje lopte i u kojoj se dve ekipe sa po šest igrača bore na terenu podeljenom u dva polja

odbojkaš, igrač odbojke (žargon. i ljubitelj odbojke)

odbrana, aktivnost, delovanje u igri kome je cilj suzbijanje protivničkih napada, bitni element igre

odbraniti, uspešno sprovesti odbranu, otkloniti opasnost od protivničkih napada, zaštititi

odbraniti se, sačuvati se, uspešno odbraniti loptu, zaštititi se od akcija u igri protivnika

odraz, pokret u skoku koji se pravi najčešće u napadu i u bloku

opomena, najmanji, najniži stepen kazne za prekršaj u igri ili nekorek-tno ponašanje

oprema, sredstva sa određenom namerom u odbojci, pomagala; vrste opreme: dodatna pomagala i sportska oprema (odeća i obuća igrača)

osnovna linija, granična linija duga 9 metara; vidi i *zadnja linija*, *linija odbrane*, *čeoana linija*

P

paralela, lopta poslata pravo preko igrališta u pravcu naspramnog ugla, zamišljene linije koja spaja napadača sa nekom njemu paralelnom tačkom u protivničkom polju

parabola, lopta koja nakon udarca u jednom trenutku dostigne maksi-malnu visinu, a potom lagano pada u silaznoj putanji

penal, vrsta najbržeg napada na mreži, kombinacija prvog tempa u ko-joj lopta silovito, brzo prodire u protivničko polje; penal kazneni udarac na koji se osuđuje jedna strana zbog nepravilnosti u igri, RMS

plisirati, sporo, taktički uputiti loptu u protivničko polje, lobovati

plasiiranje, lagani smeč; vidi i *lob*

povajka, bočno padanje pri kojem se lopta odigrava jednom rukom, jedan od elemenata odbrane; *povaliti*, 1. učiniti silom, udarcem da neko padne, oboriti, srušiti po nekoj površini, obaliti, svaliti; učiniti da se ko ispruži po nekoj površini radi ležanja, odmora, položiti koga, 2. srušiti se, pasti (od udarca, metka i sl.), RMS

poen, bod, jedinica pri izračunavanju rezultata, bod koji dobija ekipa koja servira dva puta uzastopno

poenter, igrač koji postiže poene; poenter čovek koji beleži poene, RMS

poentirati, postići, postizati poen(e); *poentirati*, naglasiti, naglašavati glavnu misao čega, RMS

pokrivanje, žargon. za *dobra odbrana, zaštita*

pozicija, mesto igrača na terenu, zona, prostor delovanja jednog igrača (označava se brojevima 1-6); postoji *početna (startna) pozicija*, mesto igrača u trenutku izvođenja servisa bilo koje ekipe; *završna (konačna) pozicija*, mesto igrača u toku igre, nakon određene akcije, posledica prilagođavanja kombinacijama na terenu bey postojećih pravila

polupenal, kombinacija prvog tempa, najbržeg napada; vidi i *alma*

polje, polovina terena za igru, područje delovanja jedne ekipe od protivnika odvojeno mrežom

postava, sastav ekipe, tim; vrste postave: *prva postava* (sastav ekipe na terenu koja počinje utakmicu), *druga postava* (sastav ekipe u rezervi); *postava* raspored predmeta ili osoba pri izvođenju kakve radnje, RMS

postaviti se, 1. odbraniti se, biti u dobrom položaju pri određenoj akciji (kada je reč o jednom igraču), 2. rasporediti se u polju, načiniti neku kombinaciju prema rasporedu na terenu

predviđanje, element bloka, planiranje načina blokiranja; vrste predviđanja u bloku: *redukovano predviđanje*, unapred isplanirano blokiranje, odbrana određenje lopte na mreži; *trenutno predviđanje*, u trenutku isplanirano blokiranje, prilagođavanje bloka protivničkom napadu

prednja linija, linija udaljena od sredine terena 3 metra; vidi i *linija napada*

prednja zona, prostor između srednje linije i prednje linije u kome se organizuju akcije napada

prelaz, prekoračenje određene granice; vrste prelaza: *gornji prelaz*, privremeno dodirivanje lopte u protivničkom prostoru iznad mreže; *donji prelaz*, prekoračenje srednje linije u napadu; *prelaz osnovne linije, prekoračenje linije za servis; prelaz prednje linije*, ulazak u prednju zonu pri napadu igrača zadnje zone)

prestup, vidi *prelaz*

prestupiti, preći, prekoračiti određenu granicu, stupiti u nedozvoljen prostor

prijem, element odbrane, radnja kojom se prihvata lopta upućena s protivničkog polja
primač, igrač koji prima loptu nakon protivničkog servisa; *postoji osnovni (glavni) i pomoćni primač*
primiti, prihvatiti loptu, odigrati loptu nakon akcija u protivničkom polju
prostor, oblast, područje kakve delatnosti, RMS; *postoji prostor za zamenu igrača, prostor za serviranje, prostor prednje zone, prostor zadnje zone*
pucati, napadati snažno, silovito, oštro udariti visoku loptu u napadu; vidi i *zakucavati, smečovati; pucati*, udariti loptu nogom ili rukom nastojeći je ubaciti u mrežu, RMS
pucati, paralelu, dijagonalu snažno odigrati određenju loptu
pucač, igrač koji napada, smečuje, zakucava
promena, menjanje, zamena ekipe na servisu, posledica rotacije

R

razgibavanje, vidi *zagrevanje*
rezultat, konačan ishod pojedinih delova utakmice
rotacija, naizmenično menjanje pozicije, mesta igrača u polju u smeru kazaljke na satu, koje se vrši nakon protivnikove greške i dobijene promene (u procesu rotacije svaki igrač se pomera za jedno mesto u polju)
rus, vrsta napada, kombinacija drugog tempa

S

savez, udruženje više odbojkaških organizacija, klubova
sajla, horizontalna ili bočna traka, deo okvira mreže
sankcija, vidi *kazna*
sastav, struktura tima; vidi *kompozicija*
set, deo, odsek igre koji osvaja, dobija ekipa koja prva stigne do petnaestog poena (utakmica se igra u tri dobijena seta)
set-lopta, servis za poslednji poen u setu
servis, početni udarac kojim se lopta ubacuje u protivničko polje na početku seta i posle svake promene ili poena, element napada koji se izvodi po celoj dužini osnovne linije i u prostoru iza nje; vrste servisa: *smeč-servis, lelujavi servis, gornji servis, donji servis, bočni servis itd.* (vrste servisa variraju u zavisnosti od položaja ruke i od načina na koji se izvodi servis)
skok-servis, vidi *smeč-servis*
skor, vidi *rezultat*
skratiti (dijagonalu, paralelu, servis), skratiti određenju putanju lopte
smeč, oštar, silovit udarac u napadu po visokoj lopti, kratak i brz kontakt s loptom u napadu
smečer, igrač koji udara smeč, koji smečem napada protivnika
smečovati, izvesti, izvoditi smeč

smeč-servis, servis koji se izvodi iz skoka, početni udarac koji je oštar, jak pri čemu lopta rotira; vidi *skok-servis*

srednji bloker, igrač koji u igri najčešće izvodi prvi tempo, najbrži napad i blokira individualno i u grupnom bloku

strana, polje, polovina terena za igru

stub, podupirač valjkastog oblika, učvršćen u ležištu i udaljen od mreže 0.5-1 metar, koji služi za podešavanje visine mreže

sudija, osoba koja rukovodi igrom (daje znak za izvođenje servisa, za prekid igre, dosuđuje kaznene mere i poene); postoje: *prvi sudija* (najviši član sudijskog kolegijuma koji sedi na sudijskoj stolici i odlučuje o svim pitanjima u igri), *drugi sudija* (sudija koji pomaže prvom sudiji u rukovođenju utakmicom, nadgleda poziciju igrača, broj odmora i zamena igrača), *linijski (pomoćni) sudija* (sudija koji stoji u slobodnoj zoni kod ugla terena i obavlja dužnost pomoću znakova zastavicom)

suvanjanje, vidi *sun*; od glagola *suvati*

sun, element odbrane, naglo ispružanje, pad, proklizavanje radi kratkog udarca daleke lopte; *sunuti*, naglo, odjednom upraviti se u određenom pravcu, kratkim pokretom ruke, udarcem udariti, gurnuti, munuti, *RMS*

suvi list, servis, lelujavi servis, servis pri kome lopta ne rotira, a izvodi se najčešće sa zemlje, bez skoka; vidi i *japanski servis*, *lelujavi servis*

Š

štititi, braniti, čuvati prazan prostor u polju posle bloka ili smeča

štoperica, sat, časovnik za tačno merenje vremena, koji se u potrebnom trenutku može zaustaviti, *RMS*

šut, žargon. za smeč; šut udarac, zamah loptom prema голу (meti) u fudbalu, vaterpolu i sl., *RMS*

šutirati, žargon. za smečovati, pucati

T

tabela, prikaz stanja takmičenja sa redom navedenim učesnicima i podacima o rezultatima, *RMS*

taj-brek, peti set u igri, odlučujući set koji ne sadrži promene nego se svaka akcija završava poenom jedne od ekipa

tajm-aut, prekid igre, odmor koji trener može da koristi dva puta u toku seta kako bi svojoj ekipi dao uputstva za bolje organizovanje igre

takmičiti se, boriti se za pobjedu u igri

taktika, određeni raspored igrača na terenu i njihove funkcije za vreme igre, kvalitet realizovanja akcija

taktički servis, precizan servis kojim se uvek pogađa željeni deo terena (u žargonu se ova leksema nepravilno koristi za označavanje svakog servisa sem smeč-servisa)

tarafleks, specijalna terenska podloga za velika takmičenja

tempo, stepen brzine kojom se vrši napad; vrste tempa: *prvi tempo* (alma, penal), *drugi tempo* (rus, bugarin, koreja, dupli penal), *treći tempo* (najsporiji napad koji se izvodi na krajevima mreže)

tehnika, način na koji se realizuje igra, odbijanje lopte

tehničar, igrač koji organizuje napad; vidi i *dizač*

tehnički tajm-aut, odmor, prekid igre posle prvog postignutog petog i desetog poena u svim setovima, sem u petom setu kada ponovo postoje dva tajm-auta, a tehnički se gubi (ovo pravilo važi samo za internacionalna takmičenja)

tim, grupa igrača koja nastupa kao celina, ekipa, RMS

timizacija, proces stvaranja tima

trener, onaj koji rukovodi treniranjem; postoje glavni i pomoćni sudija

turnir, takmičenje većeg broja odbojkaških klubova, ekipa

U

upecati se, dodirnuti mrežu pri napadu u prednjoj zoni ili pri bloku

upijač, pad, akrobatsko produženo ispružanje radi odigravanja daleke lopte, klizanje, duži pad u lučnom obliku; *upijač*, metalna ili drvena naprava na koju je stavljena upijača hartija, *RMS*

utakmica, takmičenje za pobeđu, prvenstvo između dveju odbojkaških ekipa, klubova

V

volej, sport. udarac kojim se zahvata lopta u zraku, vazduhu pre nego padne na zemlju, *RMS*

vučena lopta, nedozvoljen dug kontakt s loptom, nedozvoljeno zadržavanje lopte u rukama; vidi i *nošena lopta*, *gurana lopta*

Z

zagrevanje, razgibavanje mišića postepenim kretanjem i vežbanjem, probom napada i odbrane

zagrevati se, razgibavati mišiće vežbama, postepeno se pripremati za fizičke napore u igri

zadnja zona, prostor omeđen linijom napada i zadnjom linijom u kome svi igrači mogu da organizuju igru; vidi i *zona odbrane*

zadnja linija, granična linija duga 9 metara; vidi i *čeoona linija*, *linija odbrane*

zaklon, zaštita, taktičko prikrivanje saigrača koji servira; vrste zaklona: *pojedinačni (individualni)*, *grupni zaklon*; vidi i *ekran*, *maska*

zakuca(va)ti, jako smečovati, zabijati loptu u protivničko polje, silovito napadati na mreži; *zakucati* 1. zabiti klin i slično udarajući po njemu, ukucati, pričvrstiti kucanjem; RSANU

zamena, postavljanje jednog igrača na mesto drugog, zamenjivanje igrača na terenu u kome jedan napušta igru a drugi dolazi na njegovo mesto; taktička zamena uvođenje u igru igrača koji ima drugačiju specijalizaciju od onog koga zamenjuje, pa se uvodi radi poboljšanja nekog elementa igre (npr. *Trener u igru uvodi srednjeg blokera umesto tehničara ne bi li poboljšao blok, Trener umesto primača servisa na teren uvodi korektora kako bi poboljšao napad*)

zapisnik, pisana sadržina utakmice, svi pisani podaci o utakmici

zapisničar, osoba koja vodi zapisnik (unosilac podatke o zamenama, promenama, poenima, broju tajm-auta)

zastavica, sredstvo za obavljanje dužnosti linijskog sudije

zaštita, odbrana, čuvanje neke akcije; postoji *zaštita bloka, zaštita servisa, zaštita napada*

zona, 1. ograničeni deo terena gde se vrše određene akcije u igri; postoji *prednja zona* (zona napada) i *zadnja zona* (zona odbrane); 2. oblast, područje delovanja jednog igrača; vidi i *pozicija*

Ž

žreb, izbor strana ili ekipe koja izvodi servis, postupak pri kome se biraju strane i koji se izvodi pre prvog i pre početka petog, odlučujućeg seta u igri

žrebat, birati ekipu koja izvodi početni servis ili stranu na kojoj je ekipa pre početka utakmice; *žrebat* (*ždrebat*), izvlačiti jedan predmet između više istih radi neke odluke, RMS

Informatori

Bonić Dragan (1975)

Grozdanović Lazar (1931)

Stanković Dejan (1971)

Cvetković Jovica (1957)

veliki broj navijača, sudija, sportskih komentatora

Literatura

Budagov, R.1981. *Razvitak i usavršavanje jezika*. Sarajevo: Svjetlost

Vinaver, N. 1996. *O terminologiji: između prakse i teorije*. Standardizacija terminologije: 21-24. Beograd: SANU.

Vinaver, N. 1990. *Definicija pojma u terminološkom radu*. Naučni sastanak slavista u Vukove dane, 18/1:45-53.

Golanova, E. I. 1989. *Kak vznikajut nazvanija*. Moskva: Prosvešćenije.

Gortan-Premk, D. 1990. *O mestu termina u leksičkom fondu*. Naučni sastanak slavista u Vukove dane, 18/1: 15-23.

Gortan-Premk, D. 1997. *Polisemija i organizacija leksičkog sistema u srpskom jeziku*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.

Dudok, M. 1996. *Termin i tekst*. Standardizacija terminologije: 17-19. Beograd: SANU.

Tomić, D. 1970. *Odbojka*. Beograd: Zavod za izdavanje učenika Socijalističke republike Srbije.

Sirotanović, D. 1970. *Odbojka-savremena tehnika i taktika*. Beograd: Sportska knjiga.

Filipović, M. 1987. *Filozofija jezika*. Sarajevo: Svjetlost.

RMS. 1967-1976. *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*. Novi Sad: Matica srpska.

RSANU. 1971. *Rečnik srpskohrvatskoga književnog i narodnog jezika*. Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik SANU.

Miljana Kravić

Nominalization in Volleyball Lexis and Terminology

I have performed a categorization of nominal types of volleyball lexis and an analysis of their main features. I have then added the corpus in the form of a glossary. I have observed that the following processes formed the lexemes from this body of data: substantivization, metaphorization, borrowing from appellative lexis or borrowing the terms from foreign languages. At the morphological level I have described the most important or the most frequent types of derivation.

At the outcome it showed that nominal functions in this lexical system are frequently realized by secondary semantical realizations, leading to polysemy and instability of terminological units.

(Translated by: Milica S. Mitić)

